

Kun elokuva kohtaa operetin

Sven Hirn, *Apolloteatteri. Katsaus 1900-luvun alun Helsingin näyttämötaiteeseen ja huvielämään. Yliopistopaino, Helsinki 2001, 286 s.*

Kirja Apolloteatterista on ainakin kahta kautta luontevaa jatkoa Sven Hirnin laajaan kirjalliseen tuotantoon. Ensinnäkin se syventää yhden esimerkki-kohteen kautta Hirnin urauurtavia tutkimusmatkoja 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun ajanviete- ja kulttuurielämään. Hän on kirjoittanut esimerkiksi elokuvista ja niiden varhaisesta esitystoiminnasta (*Kuvat kulkevat*, 1981, *Kuvat elävät*, 1991), valokuvasta (*Kameran edestä ja takaa*, 1972, *Ateljeesta luontoon*, 1977), operetista (*Operett i Finland*, 1992), sirkuksesta (*Sirkus kiertää Suomea*, 1982), tivolistä (*Kaiken kansan huvit*, 1986), populaarimusiikista (*Sävelten tahtiin*, 1997), teatterista (*Alati kiertueella*, 1998) ja matkailusta (*Imatran tarina*, 1978, *Tuhansien järvien maa*, 1987). *Apolloteatteri* sivuaa joistain kulumista miltei kaikkia näitä aihepiirejä. Toiseksi Apollon tarina liittyy olennaisesti kiinteistön rakennuttajaan ja alkuvaiheiden keskushenkilöön K.E. Ståhlbergiin, jonka toiminta valokuvaajana, elokuvantekijänä, elokuvateatterin omistajana ja operettiteatterin johtajana on kiehtonut Hirniä monissa muissakin yhteyksissä.

Apollon kiinteistö valmistui vuonna 1910 osoitteeseen Eteläesplanadi 10, ja siihen sisältyi

kaksi esityssalia, ravintola, hotelli, valokuvausateljee pimiöineen sekä Ståhlbergin perheen asunto. Parvekkeella varustettua suurempaa salia markkinoitiin Pohjoismaiden suurimmaksi ja eleganteimmaksi elokuvateatteriksi. Istuimet nousivat vieterillä pystyyn, ja tunnelmaa toivat kulutat stukkakoristeet ja lasimaalaukset.

Mikäli Apollo olisi jäänyt pelkäksi elokuvateatteriksi, siitä olisi tuskin kirjoitettu omaa kirjaa. Keväällä 1911 elokuvien ohella alettiin esittää myös operettia, ja Apolloteatterin ensimmäisen vuosikymmenen toiminnan omaleimaisuus perustuikin juuri elävän teatterin ja elokuvaesitysten erilaisiin yhdistelmiin. Painopiste vaihteli: välillä elokuva oli keskeinen houkutin, välillä taas teatteri, mutta joka tapauksessa Apollo rikkoi 1910-luvulla Esplanadin toisella laidalla sijainneen Helikonin ja muutaman muun teatterin tavoin elävän ja tallennetun ajanvietteen rajoja sellaisella tavalla, jota ei ole ennen eikä jälkeen nähty — varsinaiset elokuvan ja kabareen yhdistelmät kiellettiin jopa lailla 1920-luvun alussa.

Operettien ja elokuvien lisäksi Apollossa nähtiin myös farsseja, revyytä ja välillä vakavaa draamaakin: Ståhlbergin johtajakauden jälkeen teatterin vuokralaisiin kuului esimerkiksi Elli Tompurin Vapaa Näyttämö esityskaudella 1919—1920. Vuonna 1921 kiinteistö päättyi Neuvostoliiton diplomaattitarpeisiin. Hirnin selvitysten mukaan käyttö ei kuitenkaan ollut kovin aktiivista, ja suuremman salin vuokralaiseksi tulikin jo seuraavana vuonna Abel Adams, joka pyöritti Apolloa elokuvateatterina vielä vuoteen 1934. Silloin kiinteistön halti-

jaksi tuli taannoin perustettu Oy Alkoholiliike Ab. Muutamien vaihdosten jälkeen rakennus päättyi oikeusministeriölle, jonka hallinnassa se on tänäkin päivänä.

Apollon lavalla ehti 1910-luvun kuluessa esiintyä melkoinen joukko silloisia ja myöhempiä teatteri-, operetti- ja elokuvapersoonia Bror Bergeristä ja Pasi Jääskeläisestä Annie Mörkiin, Topo Leistelään ja Paavo Jännekseen. Valovoimaisimpiin näyttelijöihin kuuluivat ruotsalaiset Edvard Persson, josta sittemmin tuli ruotsalaisen elokuvan suuri koomikko, ja operettiprimadonna Elna Gistedt. Ylipäänsä Apollon vaiheet muistuttavat siitä, miten kansainvälistä Helsingin kulttuurielämä oli ennen itsenäistymistä. Esityksiä oli sekä suomeksi että ruotsiksi, monet esiintyjät tulivat muualta Pohjoismaista, ja muusikoina oli maailmansodan syttymiseen asti paljon saksalaisia.

Muodoltaan Hirnin kirja muistuttaa pitkälti perinteisiä näyttämöhistorioita. Alussa kerrotaan rakennuksen, näyttämön ja sen perustajan taustasta ja lopussa rakennuksen myöhemmistä vaiheista. Käsittely etenee kronologisesti, ja valtaosan siitä vie henkilövaihdosten kirjaaminen ja näytelmä- (ja jossain määrin myös elokuva-) repertoarin läpi käyminen lähinnä sanomalehtitietojen ja arvostelujen pohjalta. Tämä antaa kokonaisuudelle melko lailla kronikkamaisen ja osittain raskaslukuisenkin ilmeen, mutta toisaalta esitysten tarkka kirjaaminen tekee kirjasta hyvän hakuuteoksen. Lehdistöaineistoon on ollut pakkokin nojautua vahvasti, sillä Apolloon liittyvää jäämistöä on ilmeisesti tallella varsin vähän. Helsingin kau-

punginarkistossa säilytettävät rakennuspiirustukset valaisevat kuitenkin Apollon alkuperäistä käyttötarkoitusta hyvin, ja kuvitus on ylipäättäänkin tutkimusaineiston niukkuuteen ja kirjan muissa suhteissa verrattain vaatimattomaan ulkoasuun nähden erinomainen. Esimerkiksi kari-
katyyripiirroksiset ja käsiohjelmat (joita ei niitäkään ole paljoa säilynyt) elävöittävät tekstiä ja muistuttavat samalla, miten kiehtovan osan unohdettua elokuvan, teatterin ja muiden huvitusten historiaa Hirn on jälleen kaivanut esille.

Kimmo Laine